

La conservació-restauració en el préstec de Béns Culturals per a exposicions temporals

Recursos per sistematitzar la documentació i garantir les millors condicions per als Béns Culturals en trànsit

Marta Vilà Rabella

m.vila@ub.edu

Introducció

Com a resultat de les pràctiques realitzades al Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), entre novembre de 2010 i febrer de 2011, emmarcades dins del Pràcticum del Màster de Direcció de Projectes de Conservació Restauració (Facultat de Belles Arts, Universitat Barcelona) vaig entrar en contacte amb l'activitat del préstec d'obres d'art per a exposicions temporals. L'interès que em va suscitar, juntament amb el desconeixement que tenia en la matèria, em van portar a dedicar el Treball Final de Màster a la recerca dels diferents aspectes que envolten el préstec de Béns Culturals en exposicions temporals, començant per una visió més global i acabant de centrar la proposta en l'àmbit de la conservació-restauració (i especialment en l'activitat documental que requereix).

El treball pretén demostrar que la sistematització d'aquesta documentació és una eina bàsica per a un bon desenvolupament del procés de préstec, i ho fa fixant-se especialment en la documentació que depèn de l'Àrea de Conservació-Restauració que, al cap i a la fi, és la documentació que ha de permetre neutralitzar els riscos que pot comportar el préstec per a la integritat de les obres en trànsit.

Es pot dir que avui en dia, i en el nostre context geogràfic, el préstec de Béns Culturals entre museus i institucions ha arribat a un punt que requereix tenir el suport d'una metodologia consensuada, tal com queda manifest en el següent fragment que introdueix una de les publicacions sobre el tema:

"[...] les exposicions temporals de béns culturals aglutinen, generalment, un nombrós i variat grup de professionals de diferents especialitats. El seu treball es realitza, sovint, d'esquenes els uns dels altres i sota una pressió que impedeix acotar els temps i la pràctica en termes raonables. Ha esdevingut quelcom massa habitual treballar amb terminis extremadament ajustats i, freqüentment, amb una informació defectuosa i poc fluïda. Tot això obliga a aquests especialistes a actuar amb un percentatge elevat de "suposicions"

que tenen com a resultat la improvisació en moments claus de l'exposició, posant en risc els béns culturals i l'eficàcia de les pròpies persones. Les llargues jornades de treball, l'estrès que ocasiona la presa de decisions importants a l'últim minut i les modificacions significatives del projecte en etapes avançades del mateix, no sempre estan justificades pel fet que sigui un treball que requereix de la coordinació de nombrosos factors. Experts de diferents procedències relacionats amb aquests esdeveniments culturals com gestors, professionals de museus, comissaris, conservadors, restauradors, dissenyadors, manipuladors, empreses de transport, etc., són coincidents en que la regulació de criteris i mètodes de treball són l'únic mitjà per a afavorir un resultat segur i sensat." (Fernández et al., 2008).

La finalitat d'aquest treball és, doncs, que un conservador-restaurador hi trobi les referències bàsiques per entendre la complexitat del que representa el préstec per a exposicions temporals i pugui fer ús dels protocols i formularis que des de diferents àmbits s'estan confeccionant per tal de sistematitzar i optimitzar la documentació d'aquesta activitat (cada vegada més present als museus).

Es tracta de demostrar que la documentació ha de respondre a models meticulosament pensats i dissenyats per donar forma a les millors estratègies possibles que resolguin, d'una manera cada vegada més satisfactòria, els problemes que es presenten durant els préstecs de Béns Culturals. En definitiva, una bona documentació i, per descomptat, la garantia que es compleixi pertinentment tot el que d'ella es deriva, és el millor camí per justificar una activitat (el préstec de Béns Culturals), que entranya riscos evidents i que encara té molts punts febles, motius pels quals potser s'hauria de practicar amb més prudència i moderació i estudiar-ne amb més deteniment les conseqüències que comporta a llarg termini.

Cal tenir present que l'activitat del préstec va completament vinculada a la conservació preventiva, gran cavall de batalla de la conservació-restauració en el segle XXI. Es pot dir que, si fins ara la conservació preventiva ja ho tenia prou difícil per garantir la perdurabilitat dels Béns Culturals dels museus en el sí de les seves instal·lacions, ara es veu obligada a fer un pas més per la dificultat de

mantenir aquesta garantia en el context d'un trasllat més o menys llarg i/o d'una exposició en unes instal·lacions alienes. Es pot entendre com a un repte però també, en segons quins casos, com una gosadia que potser s'hauria de replantejar. En qualsevol cas, conscients de l'imparable moviment dels béns culturals, cal fer ús de totes les eines disponibles per minimitzar el risc.

Metodologia

El plantejament d'aquest treball es basa en la recerca d'una informació que permeti donar una visió global al voltant del préstec de Béns Culturals per a exposicions temporals; i com a conseqüència de la identificació i estudi dels diferents recursos que hi ha actualment al nostre abast per desenvolupar aquesta activitat, fer una valoració final que evidencii les necessitats no cobertes i, de retruc, les mancances que cal abordar. Com a pas previ per arribar a aquest objectiu, calia donar una visió prou ampla que permetés comprendre aquesta qüestió en tot el seu abast i tota la seva complexitat.

El treball està enfocat a acabar confrontant, per una banda, els documents que cal redactar, i per l'altra, els recursos disponibles que permetin sistematitzar aquests documents i, per tant, millorar-ne tant la seva redacció i la seva interpretació. D'aquesta confrontació es desprèn un diagnòstic de la situació i la proposta de continuar en la línia de cobrir les mancances detectades.

Un cop identificats els recursos disponibles, l'ús d'una simple taula sinòptica va permetre visualitzar fàcilment els resultats obtinguts i extreure'n les conclusions pertinents (Taula 1). El fet d'utilitzar aquest format pot permetre introduir nous recursos que es vagin trobant per a cadascuna de les diferents fonts d'informació.

Nom del document	Llatí	Formulari oficial	Norma oficial	Codi d'ètica	Proposta d'estandards de procediments	Recomanacions, principis generals o directrius	Informació especialitzada	Programa informàtic	Model estàndard de document	Document de recolzament o pauta	Frases estandaritzades	Document real (d'alguna institució)	catàl	Castellà	Anglès	Francès	Altres idiomes
POLÍTICA DE PRÉSTEC																	
PRESSUPOST DE L'EXPOSICIÓ																	
CRONOGRAMA																	
INFORME D'INSTAL·LACIONS																	
AVALUACIÓ DE L'INFORME D'INSTAL·LACIONS																	
CONDICIONS GENERALS DE PRÉSTEC																	
INFORME INTERN D'AVUACIÓ DEL PRÉSTEC DEL BÉ CULTURAL																	
RECOMANACIONS BÀSIQUES PER A ESTABLIR LES CONDICIONS ESPECÍFIQUES DE MANIPULACIÓ																	
RECOMANACIONS TÈNIQUES PER A ESTABLIR LES CONDICIONS ESPECÍFIQUES DE CLIMA I LLUM																	
RECOMANACIONS BÀSIQUES PER A ESTABLIR LES CONDICIONS ESPECÍFIQUES D'EMBALATGE I TRANSPORT																	

Nom del document	Llatí	Formulari oficial	Norma oficial	Codi d'ètica	Proposta d'estandards de procediments	Recomanacions, principis generals o directrius	Informació especialitzada	Programa informàtic	Model estàndard de document	Document de recolzament o pauta	Frases estandaritzades	Document real (d'alguna institució)	catàl	Castellà	Anglès	Francès	Altres idiomes
RECOMANACIONS BÀSIQUES PER A ESTABLIR LES CONDICIONS ESPECÍFIQUES DE MUNTATGE I PRESENTACIÓ																	
SOBRE RECOMANACIONS TÈNIQUES BÀSIQUES PER AL PRÉSTEC I EMMARCAT DE BENS CULTURALS PAPER																	
CONDICIONS ESPECÍFIQUES DE PRÉSTEC																	
CONVENI O CONTRACTE DE PRÉSTEC																	
SOL·LICITUD D'EXPORTACIÓ TEMPORAL																	
PLEC DE PRESCRIPCIONS PEL DISSENY, MUNTATGE I PRODUCCIÓ DE L'EXPOSICIÓ																	
PLEC DE PRESCRIPCIONS PER A L'EMBALATGE I EL TRANSPORT																	
AVALUACIÓ DE LES OFERETS D'EMBALATGE I TRANSPORT																	
INFORME DE L'ESTAT I CONDICIONS DE CONSERVACIÓ DE L'OBRA EN TRÀNSIT																	
MEMÒRIA FINAL																	
VALORACIÓ DEL PRÉSTEC																	
TOT EL PRÉSTEC EN GENERAL																	

Taula 1. Taula sinòptica amb part dels resultats obtinguts en la recerca de recursos.

Discussió/Conclusions

Durant tot el procés de recerca, es va poder constatar que la sistematització és l'única via per documentar amb rigor. Si bé seria ideal que la sistematització en els documents dels museus sigui consensuada de manera global entre grups d'entitats museístiques, això no treu que cada entitat se l'adapti a les seves necessitats. Per això, caldria combinar l'especificitat de cada museu amb l'aplicació de convencions per facilitar l'entesa allà on es pugui i, en definitiva, pel que fa al préstec de Béns Culturals, facilitar el bon exercici i desenvolupament del mateix.

Sens dubte, alguns dels recursos no tenen en el seu origen una voluntat directa de sistematitzar cap document però, en la mesura que contenen informació sobre la matèria, poden ser utilitzats com a recurs o font de coneixement i dotar de contingut els documents pertinents.

Podem trobar força recursos disponibles però encara hi ha un gran buit: l'activitat de préstec no compta amb cap iniciativa seriosa i completa de normalització terminològica. Fins que aquesta no existeixi i s'implementi no serà possible incorporar amb eficàcia els estàndards que es vagin desenvolupant per a la sistematització de la forma i el contingut dels documents: la sistematització del llenguatge és la clau per a que es desencadeni un procés real d'incorporació dels estàndards en els museus.

Pel que fa a les iniciatives de sistematització, es pot dir a grans trets que, segons països, El Regne Unit és el més actiu i que les institucions canadenques i nord-americanes són especialment prolífiques en totes les qüestions relacionades amb la investigació d'embalatges i millora en els mètodes de transport (a l'hora que també estudien els factors de risc que el préstec presenta en els Béns Culturals en trànsit).

És de destacar la iniciativa del Grupo Español del International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (GEIIC) que està elaborant tot un seguit de documents model i documents de recolzament que inclouen gairebé tots els procediments més importants del procés de préstec.

Agraïments

A la Dra. Gema Campo Francés, tutora d'aquest Treball Final del Màster de Direcció de Projectes de Conservació-Restauració: Col·leccions i Conjunts patrimonials (Facultat de Belles Arts, Universitat de Barcelona, curs 2010-2011). A l'Àrea de Restauració i Conservació Preventiva del Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Bibliografia

- Blasco B. (2005). La exposición temporal. Pasado, presente y futuro. Las exposiciones temporales sobre historia de la arquitectura. En Curso sobre exposiciones temporales y conservación de Patrimonio. GE-IIC. Universidad Complutense de Madrid/Grupo Español-IIC. Disponible en: http://ge-iic.com/files/Exposiciones/La_Exposicion_Temporal.pdf
- De Tapol, B.(2003). Préstamos, transportes, condiciones de las instalaciones y exposiciones: don't imitate, don't innovate, just educate. En II Congreso del GEIIC (Grupo Español del International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works), Valencia, 2003.
- Fernandez, C.; Arechavala, F.; Muñoz-Campos, P. & De Tapol, B. (2008). Conservación preventiva y procedimientos en exposiciones temporales. GEIIC, Grupo Español del International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works. Fundación Duques de Soria.
- Fontes, F. (2008). El proyecto europeo sobre movilidad de colecciones museísticas. Revista de Museologia, 42, Asociación Española de Museólogos. Madrid.
- Mecklenburg, M.; Richard, M. & Merrill, R. (1991). Art in Transit. Handbook for Packing and Transporting Paintings, Washington, D.C: National Gallery of Art.
- AA. DD. (2002). El Guernica y los problemas éticos y técnicos de la manipulación de obras de arte [Ponencias del Simposio, enero 1998]. Santander Fundación Marcelino Botín, Madrid, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía